

Asiantuntijalausunto
Sirkku Kupiainen
Erytisasiantuntija (koulutuksen arviointi),
vieraileva tutkija
Koulutuksen arviointikeskus HEA
Helsingin yliopisto
23.4.2026

HE 35/2026 v

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi perusopetuslain muuttamisesta

Kiitän mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä perusopetuslain muuttamisesta. Vaikka näen lakiuudistuksen tärkeänä ja ajankohtaisena sen pyrkiessä korjaamaan erään perusopetuksen keskeisen heikkouden, oppilaiden osaamisen arviointiin liittyvän yhdenvertaisuuden puutteen, olen henkilökohtaisesti pettynyt siitä, että lain tasolle siirtyvän oppilaiden osaamisen arvioinnin ehdotetaan edelleen pohjaavan jo aiemmin heikosti toimivaksi osoitettuihin sanallisiin kriteerikuvauksiin. Ehdotuksessa on myönteistä tavoite selkiyttää opetussuunnitelman oppiainekohtaisia tavoitteita, mutta lopullisen arviointivastuun eli tavoitteiden pohjalle rakennettujen kriteerien tulkinnan jättäminen yksittäisille opettajille ilman tieto muiden koulujen oppilaiden osaamisesta vie pohjan tavoitteiden pohjalle rakennettujen kriteerien yhteismitallisen tulkinnan.

Karhusen ja kollegoiden eduskunnan tarkastusvaliokunnalle laatiman *Perusopetuksen oppimistulokset ja mahdollisuuksien tasa-arvo* jälkeen oli pettymys lukea, miten lakiehdotus perustuu samaan uskoon kirjallisten kriteerien luotettavuudesta arvioinnin yhtenäistämisestä ja oppilaiden oikeusturvan takaamisesta kuin jo aiemmin on esitetty Oppimistakuun yhteydessä. Kiitettävä ja kiinnostava yksityiskohta on, että ehdotuksen johdannossa raportoidaan asianmukaisesti muiden Pohjoismaiden – plus PISA-tutkimuksen viimeaikaisen huippumaan Viron – käyttöön ottamista kansallisista kokeista. Ehdotukseen ei kuitenkaan sisälly (ja vaikea olisikaan sellaista löytää) minkäänlaista näyttöä siitä, että Suomessa edelleen jatkettavaksi aiottu kriteeriperustainen malli takaisi oppilaiden tasavertaisen kohtelun opetukselle asetettujen tavoitteiden ohessa väistämättä aina myös arvioinnin ohjaamassa oppimisessa. Arvioinnin yhdenvertaisuus olisi siis tärkeää läpi peruskoulun, mutta kuten ehdotuksessakin korostetaan, vertailukelpoisuus on korostetun merkityksellistä perusopetuksen päättyessä. On vaikea olla näkemättä peruskoulunsa päättävien nuorten tulevia koulutusvalintoja ohjaavien ja rajoittavien arvosanojen perustuminen yksittäisten opettajien tulkitsemien kriteereihin kansallisiin kokeisiin perustuvan tiedon sijaan oppilaiden oikeusturvanäkökulmasta äärimmäisen ongelmallisena.

Tiedän, että kansallisia kokeita vastustavat kollegani vetoavat tutkimuksiin, jotka korostavat niiden negatiivisiin seurauksiin – *teaching for test* ja mahdolliset *ranking*-listat – mutta itse näen, että molemmat ovat vältettävissä oikeanlaisella suunnittelulla ja mahdollisella julkisuuslainsäädännön rajoituspykälällä. Sitä paitsi myös toisenlaisia tutkimustuloksia on julkaistu maista, joissa alueelliset erot koulutuspoliittisessa päätöksen teossa mahdollistavat oppimistulosten vertailun. On myös huomioitava, että Suomi on varsin yksinäinen kriteeriperustaisen arviointinsa kanssa (so. tutkimuskirjallisuutta asiasta ei juuri löydy), mutta Karvin arvioinnit ovat toistuvasti osoittaneet, että deskriptiiviset kriteerikuvaukset eivät takaa tasavertaista arviointia. Tilanteesta ei ole kuitenkaan syytä syyttää opettajien arviointiosaamista, vaikka siinäkin voi toki olla puutteita, vaan sitä, että nykyiset – mutta hyvin todennäköisesti myös tulevat kriteerit tulevat olemaan vaikeasti tulkittavia ilman tietoa oppilaiden osaamisesta muissa kouluissa tai luokissa.

Toivoisin siis, että koska opetussuunnitelman uudistuksella on mitä ilmeisimmin jo kiire ja myös lakiehdotuksen pohjustus osoittaa useamman tavan sen kehittämiseen, se asetettaisiin aikataulullisesti ensisijaiseksi ja perusopetuslain uudistamista siirrettäisiin odottamaan perusteellisempaa tutkimusta ja pohdintaa arvioinnin yhteismitallistamisen takaamisen keinoista – mukaan lukien kansainvälinen kartoitus ja vertailu kansallisten kokeiden käytöstä eri vuosiluokilla ja niiden vaikutuksesta niin opetukseen kuin oppimiseen, ja Karhusen ja kollegoiden eduskunnan tarkastusvaliokunnalle kirjoittama raportti (ks. myös allekirjoittaneen sivistysvaliokunnalle esittämä lausunto kyseisestä raportista 8.4.2026).